

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу

Перепелюкової Олени Василівни

«Потенціал забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації», що подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Сучасні перетворення регіонального розвитку та співробітництва потребують вирішення проблеми підвищення ефективності просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації, що обумовлено структурними перетвореннями в економіці, формуванням сучасної інноваційної інфраструктури, реалізацією ефективних інвестиційних проектів. Забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва визначається не тільки завданнями економічного зростання, а й забезпеченням стійкого розвитку суспільства, що передбачає збалансованість економічної, соціальної, екологічної складових. Просторове економічне співробітництво є одним з ключових інструментів створення довгострокових стійких умов соціального, територіального та економічного розвитку, як в середині країни, так і на міждержавному рівні. Його основна роль полягає у активізації інтеграції між різними секторами економіки, що позитивно відбивається на національних і місцевих системах розвитку міських і сільських районів.

Проблеми оптимального територіального устрою являються принципово важливими для будь-якої сучасної держави. Важко переоцінити актуальність цього питання для України. Сучасні загальносвітові тенденції державного управління показують, що ефективність територіальної інтеграції, врегулювання ситуацій, що складаються регіонах та рішення їх проблем напряму залежать від забезпечення з боку держави ефективного просторового економічного співробітництва. Стійкість державного устрою, його стабільність та спроможність до прогресивних змін корелюють з узгодженням відцентрових і доцентрових тенденцій, наявності оптимального балансу інтересів у

централізації та децентралізації влади. Оскільки саме узгодженість інтересів та дій, щодо загального регіонального розвитку дасть змогу більш ефективно використовувати наявний потенціал території, враховувати відповідні резерви щодо його збереження та більш ефективного використання, що дасть змогу розширити просторове економічне співробітництво регіонів не тільки в середні країни, але з регіонами інших держав.

Зазначене, а також інші проблеми регіонального розвитку зумовлюють необхідність комплексного вивчення питань задіювання потенціалу забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах інституціональних змін та обумовлює актуальність дисертаційного дослідження. Це вимагає: з'ясування теоретичного базису економічного просторового співробітництва; обґрунтування методологічного підґрунтя дослідження щодо засад формування потенціалу ефективного просторового економічного співробітництва; оцінки стану просторового співробітництва в Україні; стратегування розвитку регіонів на засадах цілеорієнтованого підходу до становлення креативної економіки; розробки організаційно-економічного забезпечення розвитку потенціалу просторового економічного співробітництва.

Науковий доробок дисертантки присвячено актуальній, своєчасній науково-прикладній проблемі розроблення теоретичних положень, обґрунтування методологічних засад та формування практичних рекомендацій щодо удосконалення потенціалу забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації.

Запропоновані дисертанткою вихідні положення теорії регіонального розвитку реалізовані на засадах інституціонального, системного, територіального та поведінкового підходах та спрямовані на забезпечення регіонального інклюзивного розвитку через просторову типологізацію, що сприяє зменшенню розбалансованості та посилення прояву диспропорційності у складових продуктивних сил. Це відбувається за умов консолідації зусиль на: підтримку та розвиток малого та середнього бізнесу в регіонах, збільшення обсягів фінансування регіональних програм розвитку; активізації потенціалу

просторової співпраці на основі реалізації заходів щодо розвитку інфраструктурного, виробничого, інноваційно-інвестиційного забезпечення регіонального розвитку; забезпеченні міжрегіонального співробітництва на основі використання економіко-географічного положення регіонів на засадах розвитку принципів інклюзивної економіки; інституціональному розвитку, який сприяє формуванню відповідного інвестиційного клімату в регіоні та стимулювання підприємницьких ініціатив у інноваційній сфері; формуванні умов розвитку хабів на основі підвищення потенціалу регіонів – «точок росту»; залученні позабюджетних та інвестиційних коштів для реалізації регіональних проектів щодо розвитку регіонів на засадах державно-приватного партнерства.

Важливим аргументом актуальності даної дисертаційної роботи є також її своєчасність та значимість для практики господарюючих суб'єктів регіонів в умовах переформатування владних повноважень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Ретельне ознайомлення із науковим доробком О.В. Перепелюкової, а також авторефератом, публікаціями у фахових наукових виданнях, у тому числі, котрі включені до міжнародних наукометричних баз цитування, дозволяє зробити висновок про те, що одержані авторкою наукові результати є достовірними та обґрунтованими.

Наукові положення, висновки і пропозиції, які запропоновані авторкою та містяться у науковому дослідженні є логічними, виваженими, обґрунтованими та достовірними, що забезпечується використанням широкої методологічної бази дослідження, використанням загальнонаукових прийомів наукового пізнання та спеціальними методами наукових досліджень, проведеним критичним аналізом вітчизняних і зарубіжних джерел з досліджуваних питань щодо задіявання потенціалу забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації владних повноважень,

законодавчих та нормативних актів, інформаційно-аналітичних матеріалів міністерств, регіонів, міжнародних асоціацій тощо.

У дисертаційному дослідженні чітко прослідковується послідовність досягнення поставленої мети та повною реалізацією завдань дослідження, що свідчить про завершеність і обґрунтованість отриманих результатів та вирішенню окресленої науково-прикладної проблеми розвитку регіональної економіки.

Авторкою достатньо повно обґрунтовано підхід до визначення методологічного базису дослідження у складі комплексного підходу наукового пізнання для отримання більш цілісного уявлення про задіявання потенціалу забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації, а також загальнонаукових і спеціальних методів досліджень, зокрема таких, як: історико-логічний, діалектичний, аналізу, синтезу, групування; монографічний, абстрагування, узагальнень, формалізації, статистичний та економіко-математичного моделювання. Це дозволило авторці визначити якісні й кількісні характеристики проблеми, що досліджується.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт у:

- ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая», а саме: «Діагностування економічного розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення нового регіоналізму» (ДР № 0118U001590);

- «Підвищення ефективності структури економічних систем на різних рівнях функціонування» (ДР № 0118U001589) (акт впровадження 01/14770-а від 15.11.2019 р.);

- Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку НАН України, дослідження пов'язане з темами: «Теоретико-методологічне обґрунтування напрямів подолання структурної деформації промислового комплексу країни на основі його інноваційно-технологічної модернізації» (в рамках цільової програми наукових досліджень Відділення економіки НАН

України «Траєкторія сталого розвитку України до 2030 року», ДР № 0117U004252);

- «Стратегування економічної політики для України» (ДР № 0116U006999);

- «Реконструкція аграрної сфери і розвитку сільських територій України» (ДР № 0118U100123) (довідка № 03/1111.1 від 07.11.2019 р.).

У межах зазначених тем авторкою на основі:

узагальнення світового досвіду просторового співробітництва в умовах децентралізації влади обґрунтовано методологічні підходи щодо створення умов ефективного використання потенціалу регіонів у процесі співробітництва в питаннях різномасштабних економічних систем;

визначення просторового співробітництва регіонів було запропоновано організаційне забезпечення ефективного співробітництва в питаннях різномасштабних економічних систем;

визначення інституційного забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації влади, обґрунтовано функціональну модель управління процесами просторового співробітництва в умовах посилення процесів децентралізації владних повноважень;

проаналізовано стан розвитку економічного співробітництва на рівні територіальних громад.

Основні наукові положення, котрі були отримані авторкою у результаті наукового пошуку та винесені на захист, доповідалися та пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях.

Отже, зазначена сукупність даних обставин обґрунтовує достовірність і вірогідність одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів

Після ознайомлення із представленою на опанування дисертацією, науковими публікаціями та авторефератом, можна охарактеризувати основні наукові положення й висновки, що характеризуються науковою новизною і декларують особистий внесок автора у розвиток теорії регіональної економіки.

Найбільш вагомим науковим результатом дисертантки є:

- сформовані концептуальні засади задіювання потенціалу ефективного просторового співробітництва, котрі обґрунтовано за методологією загальнонаукових та спеціальних принципів, передбачають урахування сьогоденних інституціональних змін суспільного розвитку, спрямування сталого та інклюзивного розвитку та дають можливість виявити детермінанти регіонального економічного розвитку із урахуванням просторової інтеграції (с. 226-233);

- запропоновано організаційно-економічний механізм просторового економічного співробітництва, який передбачає задіювання інструментарію формування мережових хабів регіонального розвитку базуючись на типологізації регіонів в секторально-демографічному розрізі та перевагах взаємозв'язків регіонів (с. 300-309);

- сформовано теоретико-методологічні засади дослідження потенціалу забезпечення просторового економічного співробітництва, що базуються на когнітивній парадигмі, інклюзивному розвитку економіки регіонів та обумовлюють виокремлення закономірності та перспективи розвитку просторового співробітництва (с. 210-218);

удосконалено:

- методичний підхід оцінювання впливу регіонального розвитку на інтеграційні процеси, котрий заснован на критеріальному підході та параметричних характеристиках економіки регіонів та передбачає виокремлення впливу результуючої моделі імітаційного простору на розвиток регіональних господарських систем (с. 274-284);

- методологічні засади просторового економічного співробітництва, що, на відміну від існуючої методології, базується на використанні інституціонального, системного, територіального та поведінкового підходів, дотриманні системи принципів просторового співробітництва з урахуванням гіпотез, припущень та положень, що спрятиме забезпеченню ефективного використання потенціалу регіональних систем (с. 183-197);

- засади оцінки просторового агломеративного розвитку регіонів в умовах інклюзивності, що, на відміну від існуючих, передбачає ранжування за оціночними індикаторами відповідно до причинно-наслідкової типологізації параметричних характеристик регіонального розвитку (с. 133-146);

- економіко-математичного моделювання розвитку потенціалу регіонів, що, на відміну від наявного, передбачає урахування критеріальних векторів економічного розвитку регіонів за напрямками зовнішньоекономічної діяльності, інноваційно-інвестиційного розвитку та бюджетної спроможності (с. 321-332);

- набуло подальшого розвитку:

- класифікаційні критерії просторового економічного співробітництва на основі розмежування видів потенціалу регіонів, що дало змогу розглядати спосіб взаємодії та розвиток окремих складових продуктивних сил з урахуванням інклюзивної розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонів (с. 65-73);

- інституціональні умови підвищення ефективності використання потенціалу регіонів на основі виокремлення формальних і неформальних правил забезпечення регіонального розвитку (с. 74-84);

- композиція підходів менеджменту формування та функціонування дієздатного місцевого самоврядування для убезпечення територіального економічного розвитку та підвищення рівня життя населення територій (с. 111-127);

- напрями забезпечення ефективного просторового співробітництва на основі підвищення конкурентоспроможності регіонів та збільшення міжрегіональної взаємодії із урахування процесів переформатування владних повноважень та підвищення активізації органів місцевого самоврядування в напрямках залучення необхідних ресурсів для розвитку регіональних господарських систем (с. 256-265);

- стратегування просторового економічного співробітництва, що передбачає розробку регіональних планів та програм із урахуванням активізації

здійювання потенціалу регіонів з урахуванням впливу процесів глобалізації на соціально-економічний розвиток регіонів (с. 36-50);

- прогнозування розвитку просторового співробітництва регіонів, за використанням економіко-імітаційного моделювання окремих факторів впливу на розвиток економіки регіонів (с. 159-170);

- критеріальні характеристики пріоритетності завдань просторового співробітництва на основі використання потенціалу регіональних господарських систем за домінантними сферами економічної діяльності з урахуванням особливостей кожного регіону (с. 347-358);

- прикладні аспекти стратегічного планування використання просторового потенціалу за використанням сценарного підходу у напрямі просторового розвитку на основі розробленої факторної моделі оцінки наявних можливостей (с. 361-375).

Важливість результатів досліджень для науки та практики

Результати дисертаційної дослідження О. В. Перепелюкової у теоретичній, аналітичній, експериментальній та апробаційній частинах дають підстави зазначити про можливостей їх використання:

- для науковців в контексті: удосконалення понятійно-категоріального апарату теорії розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, що дозволяє визначати тенденції, закономірності та перспективи розвитку просторового співробітництва з урахуванням принципів розвитку інклюзивної економіки. А також, наукові положення теорії регіонального розвитку, що базуються на: засадах концептуальних положень просторового економічного співробітництва та передбачає групування принципів просторового співробітництва; сприяє використанню існуючого потенціалу регіональних економічних систем для формування відповідних конкурентних переваг в розвитку регіонів. Визначення класифікаційних ознак просторового економічного співробітництва на основі виокремлення видів потенціалу, що дозволяє розглядати спосіб взаємодії та розвитку окремих елементів

продуктивних сил з урахуванням інклюзивної економіки в економічному просторі;

- *для суб'єктів регіональних суспільних систем*: активізації ключових «точки росту» та напрямів просторової співпраці, що забезпечують інклюзивне регіональне економічне зростання на основі формування концепції потенціалу забезпечення ефективного просторового співробітництва; виокремлення основних сфер впливу на просторовий розвиток (домашні господарства, податкове та бюджетне регулювання, соціальна політика та інші) за регіональним розподілом в залежності від домінування того чи іншого виду економічної діяльності в окремому регіоні на основі сформованої структурно-логічної моделі відповідно до інституціональних реалій регіонального розвитку в Україні;

- *для органів виконавчої влади*: сценарного прогнозування розвитку просторового співробітництва регіонів, що базується на методі економіко-імітаційного моделювання та передбачає врахування впливу окремих факторів на ці процеси з виокремленням сили їх впливу; методичні розробки щодо організаційно-економічного механізму просторового економічного співробітництва, який базується на використанні переваг та взаємозв'язку регіонів із типологічно-однорідними структурами на основі проведення типологізації регіонів в секторально-демографічному розрізі, та теоретико-методологічні положення формування мережевих міжтериторіальних хабів регіонального розвитку; використання економіко-математичного інструментарію щодо моделювання розвитку потенціалу регіонів на основі визначення можливостей реалізації відповідних заходів за блоками зовнішньоекономічної діяльності, інвестиційно-інноваційний розвиток, бюджетної спроможності; використання сценарного підходу до стратегічного планування використання потенціалу розвитку регіонів на основі визначення необхідного рівня розвитку його складових в залежності від реалізації різних сценаріїв, застосування факторної моделі потенціалу розвитку.

- для навчального процесу при викладанні дисциплін, а також при розробці програм, методичних розробках, навчальних посібників за курсами: «Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка», «Моніторинг в економічних дослідженнях», «Планування та розвиток територій», «Територіальне управління в Україні в умовах реформ», «Управління розвитком» «Основи стратегічного планування розвитку держави», «Економічна діагностика» та «Управління розвитком потенціалу підприємства».

Одержані результати впроваджено у роботі та практичній діяльності: - Міністерства соціальної політики України було використано напрями щодо сприяння європейській інтеграції на основі сприяння соціально-економічному розвитку регіональних систем (довідка № 3110/0/78-20/29 від 19.06.2020 р.);

- Донецької державної обласної адміністрації Департаменту інформаційної та внутрішньої політики було використано розробки в частині використання напрямів економічного регулювання регіонального розвитку в умовах децентралізації (довідка № 272/0/171-20 від 06.02.2020 р.);

- Харківської обласної державної адміністрації Департаменту економіки і міжнародних відносин було використано розробки в питаннях когнітивного моделювання напрямів розвитку інвестиційної привабливості регіонів при розробці Стратегій розвитку різномасштабних економічних систем (довідка № 05-31/293 від 24.08.2020 р.),

- Харківської районної державної адміністрації Харківської області використано розробки щодо імітаційного моделювання визначення факторів впливу на просторовий економічний розвиток регіонів (довідка № 01-22/159 від 24.01.2020 р.);

- Виконавчого комітету Чкаловської селищної ради Чугуївського району Харківської області використано організаційне забезпечення просторового економічного співробітництва територій (довідка № 01-01-40/243 від 23.01.2020 р.);

- Савранської районної державної адміністрації Одеської області було використано комплекс дій і заходів, які пов'язані з узгодженням інтересів окремих суб'єктів учасників процесу просторового співробітництва (довідка № 01-36 /178 від 27.01.2020 р.);

- Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України при розробці методичного забезпечення щодо визначення тенденцій та динаміки розвитку співробітництва в економіці регіонів України (довідка № 03/113.1 від 12.11.2019 р.);

- Остерської міської ради Козелецького району Чернігівської області використано розробки у сфері інституційного забезпечення розвитку та діяльності громад (довідка № 50/03-08 від 04.02.2020 р.).

Результати дослідження теоретичного та прикладного характеру використано у: по-перше, Харківському національному університеті радіоелектроніки при викладанні дисциплін «Управління розвитком потенціалу підприємства», «Моніторинг в економічних дослідженнях», «Управління розвитком» та «Економічна діагностика» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 Менеджмент освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою» (довідка № 50.03./27-177 від 24.01.2020 р.); по-друге, ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» при викладанні дисциплін «Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка», «Планування та розвиток територій», «Територіальне управління в Україні в умовах реформ», «Основи стратегічного планування розвитку держави» для студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» (довідка № 01/14750-а від 11.11.2019 р.).

Повнота отриманих результатів дослідження

Основні положення і висновки авторкою опубліковано у 50 наукових працях загальним обсягом 40,56 друк. арк. (особисто авторці належить

38,08 друк. арк.), у тому числі: 1 монографія (одноосібна); 32 публікації у наукових фахових виданнях (з них 21 – у фахових виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних; 1 – у виданнях інших держав); 17 – у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Результати та положення, які винесені дисертанткою на захист, опубліковані у монографії, наукових журналах та збірниках, пройшли достатню апробацію і відповідають вимогам МОН України.

Оцінка змісту дисертації, її мови та завершеності в цілому

Представлена на опанування робота написана діловою українською мовою з науковим стилем її викладу та використанням спеціальної термінології. Дисертація в цілому викладена на 406 сторінках комп'ютерного тексту, основний зміст роботи становить 387 сторінок, складається із анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації ілюстрований 79 рисунках і містить 36 таблиць.

Дискусійні положення та критичні зауваження

Беручи до уваги змістовність поданої до захисту дисертації, обґрунтованість її основних положень, висновків і прикладних рекомендацій, не можна водночас залишити без уваги і певні недоліки та дискусійні положення, а саме:

1. Авторкою запропоновано модернізаційний підхід до оцінки потенціалу просторового економічного співробітництва (с. 239). На наш погляд доцільним було б провести розрахунки за наведеним підходом для більш наочного представлення його апробації.

2. На (стор. 271) авторкою в дисертаційній роботі було проаналізовано стратегічне забезпечення розвитку регіонів на основі реалізації Стратегій та програм, де було визначено основні недоліки. На наш погляд, доцільним було б запропонувати своє авторське бачення структури або заходів щодо забезпечення просторового економічного співробітництва регіонів для покращення їх розвитку.

3. В роботі (стор. 365) авторкою вказано, що сприяння регіонального розвитку засновано на використанні переваг смарт спеціалізації регіонів. Проте, в роботі було б більш доцільно вказати саме яким чином смарт спеціалізація сприяє або покращую просторове співробітництво та розвиток регіонів, провести порівняння смарт орієнтованих регіонів та інших, з точки зору розвитку їх просторового співробітництва.

4. Недостатня увага, на погляд опонента, приділена екологічній складовій просторового розвитку як стратегічному вектору сталого розвитку. Запровадження напрямів стимулювання регіонів до підвищення ефективності природокористування та екологічній безпеці виробництва надало б більш чіткого уявлення щодо досягнення цілей сталого розвитку регіонів та забезпечення їх просторового співробітництва.

5. Підпункт 2.3, визначений як «Оцінка інклюзивності регіонального економічного розвитку», хоча по тексту параграфу основна увага приділена методичним підходам оцінювання просторового розвитку регіонів України ніж методам оцінки інклюзивності регіонального розвитку. Приділення автором більшої уваги саме методичним підходам оцінювання інклюзивної економіки та її вплив на рівень економічного розвитку регіонів з урахуванням їх просторового співробітництва надало б можливість більш чіткого розуміння існуючих підходів у цьому напрямі та наукового доробку автору.

6. Обґрунтовуючи стратегічні напрями просторового економічного співробітництва регіонів на основі визначення відповідних сценаріїв регіонального розвитку (базовий, оптимістичний, песимістичний), які запропоновані авторкою у підпункті 5.3., доцільно було вказати, яким чином та з яких джерел будуть залучені фінансові ресурси для реалізації стратегічних напрямів.

Але, потрібно зазначити, що визначенні критичні зауваження та дискусійні положення не можуть суттєво вплинути на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Перепелюкової Олени Василівни на тему: «Потенціал забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації» є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, відзначається науковою новизною і практичною значимістю, викладена з логічною послідовністю, діловою мовою з кваліфікованою інтерпретацією основних положень, які впливають з власних досліджень дисертантки та глибокого узагальнення наукових публікацій. Зазначене дає підставу стверджувати, що дисертація за своїм змістом, науково-прикладною сутністю та оформленням відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, а її авторка Перепелюкова Олена Василівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент
 доктор економічних наук, професор
 академік Національної академії наук України
 завідувач кафедри регіоналістики і туризму
 Державного вищого навчального закладу
 «Київський національний економічний
 університет імені Вадима Гетьмана»

Богдан ДАНИЛИШИН

